

Naglis Kardelis

LIETUVOS FILOSOFIJOS IR KULTŪROS ATODANGOS

Arūnas Sverdiolas. *Kultūra lietuvių filosofų akiratyje*.
Vilnius: Apostrofa, 2012, 560 p.

„Apostrofos“ leidyklos šiemet išleista profesoriaus Arūno Sverdiolo monografija *Kultūra lietuvių filosofų akiratyje* yra fundamentinis filosofijos istorijos veikalas, kuriame kritiškai apmąstomas XX a. lietuvių filosofijos kelias, atskleidžiant kultūros filosofijos idėjų svarbą iškiliausių šio laikotarpio lietuvių mąstytojų darbuose. Tai išsamiausias ir akademinis požiūriu solidžiausias praeito šimtmečio lietuvių filosofijai skirtas tyrinėjimas, kuriuo kaip etalonu privalės remtis visi, ateityje besidarbuosiantys Lietuvos filosofijos istorijos baruose. Kaip vientisas sisteminis veikalas, ši Arūno Sverdiolo monografija tikrai neturi lygių tarp kitų Lietuvos filosofijos istorijai skirtų darbų. Knygoje pristatoma autorinė XX a. lietuvių filosofijos raidos koncepcija buvo brandinta keletą dešimtmečių: joje atsispindi autentiški filosofiniai autoriaus ieškojimai, ji išmėginta negailestingos kritinės refleksijos ugnyje.

Į monografiją sudėti tekstai skaitytojui atsiskleidžia kaip tobula kompozocinė visuma, bet jie buvo rašomi įvairiu metu, nuolat papildomi, taisomi, o kartais ir naujai perrašomi. Galime teigti, jog tai Arūno Sverdiolo *opus magnum*, didysis viso gyvenimo darbas, kuriame kaip veidrodyje atsispindi ne tik visos lietuvių filosofijos, bet ir paties knygos autoriaus, kaip iškilaus autentiško mąstytojo, filosofinio brenimo kelias. Šio veikalo rašymo ir konceptualiojo brandinimo aplinkybės, regis, iliustruoja garsųjį hermeneutikos principą, kuriuo remiantis bet kurį tekstą, idant jį suprastum, būtina skaityti daugelį kartų, nes neperskaitęs teksto pabaigos nesuprasi

ir jo pradžios. Daugelį metų ir net dešimtmečių rašydamas šį fundamentinį veikalą jo autorius, sakytume, daugelį kartų skaitė Lietuvos filosofijos raidos XX amžiuje tekstą, ir šio teksto supratimo rezultatas dabar gali būti įvertintas pagal aukščiausius hermeneutikos kriterijus. Tuo nereikia stebėtis, nes knygos autorius yra ryškiausias hermeneutinės filosofijos atstovas Lietuvoje, suformavęs savąją hermeneutikos sampratą, kuria remdamasis monografijoje išvalgiai ir savitai interpretuoja tiek kultūros filosofiją apskritai, tiek lietuviškąją kultūros filosofijos tradiciją. Taiklūs Arūno Sverdiolo pastebėjimai leidžia geriau suvokti visą praeito šimtmečio Lietuvos filosofijos istoriją ir net patį lietuvių mąstytojų filosofavimo būdą.

Keletą žodžių verta pasakyti ir apie šio veikalą kalbą. Ji labai tiksli, taupi, savo minimalizmu net šiek tiek asketiška, bet kartu itin stilinga ir plastiška. Arūno Sverdiolo gebėjimas pamąstyti mintį tiksliai atlieti į ją atitinkančią kalbinę formą, kuri preciziškai – be jokio reikšmės trūkumo ir pertekliaus – atitiktų pačios minties formą, gali kelti baltą pavydą bet kuriam jo kolegai filosofui. Pats monografijos autorius, turėdamas galvoje filosofuojančiojo gebėjimą ar negebėjimą tiksliai kalbiškai artikuliuoti mąstomą mintį, dažnai pasitelkia kamertono analogiją: įsitikinimas, kad žodžiais įgarsinamą mintį būtina nuolat kontroliuoti, palyginant ištartą žodį su idealiuoju etaloniniu filosofinio kamertono – pamąstytos, bet dar žodžiu neištartos minties – „garsu“, puikiai atskleidžia, kokią didelę reikšmę Arūnas Sverdiolas teikia kalbos galiai komunikuoti filosofinę mintį. Tokį kiek estetizuotą požiūrį į kalbą galėtume įvardyti kaip rafinuotą kalbinio platonizmo atmainą. Vis dėlto pačios monografijos kalba, nors ir išgryninta, tikrai nėra paversta monotoniškai homogeniška kalbine terpe, kokia nors iš žodžių sumaišyta plastine mase: skirtingu metu rašyti veikalą tekstai išsisluoksniavę lyg skirtingi kultūriniai pačios filosofinės Arūno Sverdiolo kalbos sluoksniai, savo archeologine konfiguracija šiek tiek atkartojantys autoriaus kasinėjamus Lietuvos kultūros filosofijos klodus.

Būtent dėl to skaityti šią knygą yra ne tik intelektualinis, bet ir estetinis – o galbūt net detektyvinis – nuotykis: skaitydamas skirtingu metu parašytas veikalą dalis jautiesi lyg kasinėjantis neįprastą dvilypį kultūros ženklų piliakalnį, kurio atodangose monografijos autoriaus atskleisti Lietuvos filosofijos kultūriniai sluoksniai įstabiai susipynę ir suaugę su paties jų kasinėtojo filosofinės kalbos kultūriniais sluoksniais. Įdėmesniam skaitytojui knygos autoriaus filosofinės kalbos klodų datavimas gali suteikti raktą ir tikslesniam santykiniam tiriamojo objekto – XX a. Lietuvos filosofijos istorijos – klodų datavimui. Turint tai omeny, pasakyti apie šią Arūno Sverdiolo knygą, kad ji yra savosios epochos kūdikis, būtų per maža ir visiškai netikslu: ši monografija – tai lyg kultūrinė kelių skirtingų epochų atodanga su daugybe lygiagrečiai vienas po kitu slūgsančių horizontalių archeologinių horizontų, sinklininėmis ir antiklininėmis virtuoziško interpretavimo raukšlėmis persiliejančių vienas į kitą ir pamažu susiliejančių į vieną vertikalų hermeneutinį horizontą...

Pirmojoje monografijos dalyje „Kultūros filosofija Lietuvoje“ autorius apmąsto pačią kultūros esmę, svarsto apie kultūros istoriją ir dabartį, išryškina specifinius nacionalinės lietuvių kultūros bruožus. Ši knygos dalis yra tarsi teorinis įvadas į antrąją dalį „Mąstymas kultūros akiratyje“, kurioje Arūnas Sverdiolas, praktiškai pritaikydamas ir konceptualiai išmėgindamas teorines savo išvalgas, atsigrežia į konkrečias personalijas, ryškiausias XX a. lietuvių mąstytojus – Stasį Šalkauskį, Vosių Sezemaną, Antaną Maceiną, Juozą Girnių ir Vytautą Kavolį, parodydamas, kaip šių filosofų mąstymas apie kultūrą – tiek apie kultūrą apskritai, tiek apie lietuvių kultūrą – nulėmė visą tuometinę Lietuvos filosofijos raidą ir net lietuviškąją filosofavimo stilių, apibrėžė lietuvių filosofijos akiračius ir svarstomų filosofinių temų ratą. Arūno Sverdiolo pasirinkta originali šio laikotarpio Lietuvos filosofijos kelio vingių aiškinimo prieiga leidžia geriau suvokti tiek lietuviškojo filosofavimo privalumus, su kuriais turėtume sieti tolesnio Lietuvos filosofijos kelio viltis, tiek ir mūsų tautinio mąstymo trūkumus, iki šiol mums neleidžiančius išsivaduoti iš tam tikrų filosofavimo stereotipų ir atsisakyti kai kurių obsesinių idėjų, kultūriškai ir filosofškai neproduktyvių temų svarstymo.

Arūno Sverdiolo monografija yra labai svarus indėlis į lituanistiką: ta XX a. Lietuvos filosofijos vizija, kurią siūlo knygos autorius, esmingai keičia visą mūsų humanistikos peizažą, svarbiausius jo akcentus sudėliodama į naują, gerokai aiškesnę ir įdomesnę prasminę visumą. Bet šis veikalas toli gražu nėra vien filosofijos istorijos tyrinėjimas: jis atskleidžia, kaip hermeneutinis Arūno Sverdiolo, vieno ryškiausių šiuolaikinių lietuvių filosofų, metodas veikia praktiškai. Savita kultūros fenomeno interpretacija monografijoje sujungiama su istorine Lietuvos filosofijos dimensija: pati kultūra jau savaime yra tarsi praktinė tikrovės interpretacija, ir kai ji atsiduria filosofinės interpretacijos akiratyje, prieš mūsų akis iškyla tokia vientisa ir pačią Lietuvos filosofijos šerdį užčiuopianti sintezė, kokią regime monumentaliame Arūno Sverdiolo veikale. Perskaitę šią knygą geriau suprasime ne tik praeito šimtmečio Lietuvos filosofijos kelią, bet ir paties Arūno Sverdiolo, vieno iškiliausių mūsų filosofų, mąstymą. Bandydami suvokti šios epochinės monografijos reikšmę mūsų *kultūrai* ir mūsų *filosofijai* – tiek *kultūros filosofijai*, tiek ir *filosofijos kultūrai*, turime nepamiršti, kad nuolatinę mąstymo apie kultūros prigimtį pastangą Arūnas Sverdiolas sieja su pačia filosofijos esme: remdamiesi knygoje išreikštu autoriaus požiūriu galime teigti, kad lietuviškojoje filosofinėje tradicijoje kultūros filosofija formuoja – *steigia* ir *saugo* – pačią filosofijos šerdį, užuot buvusi periferiniu filosofijos užkaboriu, kokia nors pasenusia ir jau nebemadinga filosofinių interesų sritimi.

Neabejoju, kad šis solidus filosofijos veikalas taps etalonu, pagal kurį bus vertinami ne tik visi kiti Lietuvos filosofijos istorijai skirti darbai, kurie bus parašyti ateityje, bet ir originalūs lietuvių filosofų tekstai.